

7. Ekspersi krytykują nowe standardy kształcenia nauczycieli [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/ekspersi-krytykują-nowe-standardy-kształcenia-nauczycieli>.

8. Kupisiewicz Cz. System kształcenia nauczycieli – stan obecny i perspektywę przebudowy / Cz. Kupisiewicz // Ruch pedagogiczny. – Warszawa, 2000. – Nr. 3–4. – S. 95–98.

9. Kuźma J. Nauczyciele przyszłej szkoły / J. Kuźma // Wydawnictwo Naukowe AP. – Kraków, 2000. – 254 s.

10. Kwiatkowska H. Edukacja nauczycieli. Konteksty – Kategorie – Praktyki / H. Kwiatkowska. – Warszawa : IBE, 1997. – 239 s.

11. Mielnik S. Szumilas o standardach w kształceniu nauczycieli / S. Mielnik [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rp.pl/artykul/15,925492-Szumilas--bardziej-praktyczne-kształcenie-nauczycieli.html>.

12. Nowe standardy kształcenia Nauczycieli [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blizejprzedszkola.pl/temat-58,657,nowe-standardy-kształcenia-nauczycieli>.

13. Tabaszewska M. Nowe standardy kształcenia nauczycieli / M. Tabaszewska [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bibliotekako.pl/news.aid,1460,Nowe_standardy_kształcenia_nauczycieli.html.

УДК 373.31(4)

КОНЦЕПТ «КУРИКУЛУМ» У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ПОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Ярова О.Б., к. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов і методики викладання
Бердянський державний педагогічний університет

Статтю присвячено дослідженню концепту «курукулум» у початковій освіті країн Європейського Союзу, його тлумаченню, структурі, тенденціям розвитку в контексті забезпечення якості початкової освіти на рубежі ХХ – ХХІ століть.

Ключові слова: початкова освіта, курикулум, курикулум початкової освіти, типи курикулуму, Європейський Союз.

Статья посвящена исследованию концепта «курукулум» в начальном образовании стран Европейского Союза, его толкованию, структуре, тенденциям развития в контексте обеспечения качества начального образования на рубеже ХХ – ХХІ веков.

Ключевые слова: начальное образование, курикулум, курикулум начального образования, типы курикулума, Европейский Союз.

Yarova O.B. THE CONCEPT OF “CURRICULUM” IN THE TERMINOLOGICAL FIELD OF EUROPEAN PRIMARY EDUCATION

The article is devoted to the study of the concept “curriculum” in the primary education of the European Union, its interpretation, structure, and development trends in the context of ensuring the quality of primary education at the turn of ХХ – ХХІ centuries.

Key words: primary education, curriculum, primary curriculum, types of curriculum, European Union.

Постановка проблеми. Курикулум є дискусійним концептом в освітній науці впродовж десятиліть. Саме він визначає логіку навчального процесу на певному освітньому рівні. Хоча ідея курикулуму не є новою, підходить до тлумачення сутності та завдань шкільного курикулуму, його теорія і практика змінюються з плином часу. Тому коректне розуміння цього концепту в сучасному контексті є стратегічно важливим для визначення альтернативних шляхів і перспектив подальшого розвитку освітніх систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світі феномен курикулуму є предметом наукового інтересу багатьох учених, серед яких Г. Бленкін (Geva Blenkin), С. Браслав-

ські (Cecilia Braslavski), Д. Гамільтон (David Hamilton), Ш. Гранді (Shirley Grundy), Г. Вайнер (Gaby Weiner), А.В. Келлі (Albert Victor Kelly), Дж. Керр (John Kerr), К. Корнблет (Catherine Cornbleth), Ш. Рассек (Shapour Rassekh), А. Росс (Alistair Ross), М. Сміт (Mark Smith), Л. Стенхауз (Lawrence Stenhouse), Д. Уолкер (Decker Walker), Я. ван ден Аккер (Jan van den Akker) та ін. Їхні праці містять цінні ідеї щодо історичних витоків, сутності, типологізації курикулуму, його розвитку в умовах глобалізації.

В Україні проблеми курикулуму, його характеристики, завдання і типи висвітлюються у публікаціях І. Борисенко, О. Локшиної, О. Матвієнко, С. Клепка, О. Савченко та ін.

Постановка завдань. Метою нашої статті є дослідження концепту «курукулум» у контексті початкової освіти країн Європейського Союзу, його тлумачення, визначення структури і тенденцій розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна стандартна класифікація освіти (International Standard Classification of Education – ISCED, 1997), розроблена Міжнародним бюро освіти ЮНЕСКО, відносить початкову освіту до рівня МСКО 1 та визначає як таку, що надає учням базову освіту з читання, письма та математики поряд з елементарним розумінням інших предметів, таких як історія, географія, природничі науки, суспільні науки, мистецтво і музика. Іноді на рівні МСКО 1 викладаються основи релігії [1, с. 16].

У редакції МСКО 2011 додається, що початкова освіта закладає підґрунтя особистого і соціального розвитку учнів, готує до молодшої середньої освіти. Навчальні програми початкової освіти передбачають базовий рівень складності, як правило, без спеціалізації [2, с. 49]. Пункти 121–123 МСКО 2011 так характеризують початкову освіту:

121. Освітня діяльність на рівні МСКО 1 (особливо у перші роки навчання) організовується навколо модулів (units), проектів або широких галузей знань часто із застосуванням комплексного підходу, а не надання інструкцій з конкретних предметів. Типовою для початкової освіти є організація навчального процесу одним головним учителем для групи учнів, хоча клас може мати більше одного вчителя, особливо для певних предметів або навчальних тем.

122. Вік, як правило, є єдиною вимогою для вступу на рівень МСКО 1. Відповідно до закону вік вступу не повинен бути молодше 5 років і старше 7 років. Більшість програм навчання на цьому рівні триває 6 років, хоча термін може коливатись від 4 до 7 років. Діти перебувають у початковій школі, як правило, до 10–12 років. Після закінчення початкової освіти діти можуть продовжити освіту на рівні МСКО 2 (неповна середня освіта).

123. Програми, класифіковані на рівні МСКО 1, називаються по-різному у різних частинах світу, наприклад, початкова освіта, елементарна освіта або базова освіта (етап 1 / молодші класи, якщо система освіти має одну програму, що охоплює рівні МСКО 1 і 2). З метою міжнародної порівняльності термін «початкова» вживається для позначення рівня МСКО 1. [3, с. 26]

У «Довіднику з міжнародних порівнянь в освіті: концепції, стандарти, визначення та класифікації» (Handbook for Internationally Comparative Education Statistics: Concepts, Standards, Definitions and Classifications,

2004), укладеному ОЕСР, зазначається, що початкова освіта, як правило, розпочинається у віці 5, 6 або 7 років і триває від 4 до 6 років. Програми на початковому рівні здебільшого не вимагають попередньої формальної освіти, хоча все більш поширеним явищем стає участь дітей у дошкільних програмах підготовки перед вступом до початкової школи.

Навчальні програми на рівні МСКО 1 призначені дати учням базову освіту з читання, письма та математики разом з елементарним розумінням інших предметів (історія, географія, природничі науки, суспільні науки, мистецтво і музика). При цьому початок навчання читанню сам по собі не є достатнім критерієм для класифікації освітньої програми МСКО 1. [4, с. 90]

Аналіз вітчизняних і зарубіжних компаративних досліджень, законодавчих актів і нормативної шкільної документації країн Європейського Союзу, доповідей міжнародних організацій, даних мережі Eurymice дозволив у термінологічному полі початкової освіти виокремити (за критеріями частотності, концептуальності, перспективності) такі ключові поняття: курикулум, компетентність, стандарт, цілі, автономія, індивідуалізація і мультикультуралізм. На нашу думку, курикулум є системоутворюючим концептом, який регламентує увесь навчальний процес у початковій школі.

Британський дослідник А. Росс вважає, що сучасний термін «курукулум» має латинське походження (у перекладі – «кругообіг», «шлях», «бігова смуга»), тому що у вузькому значенні в освіті він вживається для позначення певного обсягу знань (програми), який діти мають засвоїти за час навчання у школі [5, с. 8].

За даними Д. Гамільтона та Г. Вайнер, початок уживання терміна «курукулум» в освіті збігається із розвитком масової школи в Європі у XVI ст. Із цим неологізмом тісно пов'язані такі освітні інновації, як «клас», «дидактика», «метод» і «катехізис». У своїй ранній формі, починаючи з 1570-х рр., курикулум позначав шлях, якому учні повинні були слідувати за соціально-затвердженою мапою знань [6, с. 3]. Таким чином, уже у період Відродження і Реформації курикулум утілював ідею порядку – хронологічного (програма навчання) та соціального (зміст навчання).

Український компаративіст О. Локшина, аналізуючи наукові праці в галузі теорії курикулуму, робить висновок про те, що сьогодні латинське слово curriculum, набувши спочатку вжитку в англійській мові, в умовах глобалізації з суто англо-американського педагогічного явища перетворюється на загальноєвропейський феномен. А термін

«курикулум», який позначає структуру, трансляцію й оцінювання засвоєного учнями соціального досвіду в межах навчального закладу, на сучасному етапі отримує статус міжнародного [7, с. 82].

У 1960-х рр. освітній теоретик Дж. Керр визначив курикулум як «усе навчання, що планується та організовується школою, незалежно від того, чи воно здійснюється в групі або індивідуально, всередині або поза межами школи» [8]. Таке визначення підкреслює роль формальної освіти без врахування соціальних сил, контексту або політичного характеру самої освіти.

У 1975 р. Л. Стенхауз порівняв курикулум із кулінарним рецептом і назвав його «спробою транслювати основні принципи й характеристики навчального процесу у формі, відкритій для критичного аналізу і придатній до ефективного використання на практиці» [9, с. 4–5]. Тим самим було зроблено крок у бік ширшого розуміння означеного концепту та підтвердження взаємозв'язку курикулуму і практики.

Австралійська дослідниця Ш. Гранді також розглядає курикулум з погляду практики, але зміщує акцент із процесу на результат (продукт), якість якого значною мірою визначається рівнем професійної підготовки вчителя та особливостями культурного контексту учнів [10, с. 77].

У статті «Курикулярна теорія і практика» (Curriculum Theory and Practice, 2000) британського науковця М. Сміта обговорюються чотири різні з історичного погляду цілі курикулуму:

- 1) курикулум як сукупність знань, що підлягають трансляції;
- 2) курикулум як спроба досягти певних результатів в учнів («продукт»);
- 3) курикулум як процес;
- 4) курикулум як практика [11].

Міжнародний експерт Ш. Рассек визначає курикулум як «сукупність усього того, що виявляється в ході освітнього процесу: цілі, завдання, види навчальної діяльності, результати навчання, людські і матеріальні ресурси, процедури оцінювання, можливості для змін та інновацій, практика в класі та шкільна культура» [12, с. 74].

На думку директора Міжнародного бюро з освіти ЮНЕСКО С. Браславскі, курикулум є «угодою між суспільством, державою та освітянами стосовно курсу навчання, який учні мають пройти у відповідний період свого життя». Курикулум визначає цілі та зміст освіти, послідовність у часі, навчальні методи та ресурси, специфіку оцінювання та профіль викладачів [13, с. 1].

«Глосарій курикулярної термінології» (Glossary of Curriculum Terminology, 2013), укла-

дений Міжнародним бюро з освіти ЮНЕСКО, дає таке визначення курикулуму: «це опис того, що, чому, як і наскільки добре учні повинні систематично вивчати» [2, с. 16]. З такої позиції курикулум не є самоціллю, а радше засобом для сприяння якісному навчанню.

Розглядаючи освітній курикулум (educational curriculum) як багатовимірне й багатоаспектне явище, британський дидакт А.В. Келлі у монографічному дослідженні «Курикулум: теорія і практика» (Curriculum: Theory and Practice, 2004) пише, що для того, щоб вважатися практичним і ефективним, визначення курикулуму повинно містити не лише твердження, що курикулум – це знання або навчальні предмети, які школа має транслювати або викладати, а й вказувати на так званий «цілісний курикулум» (total curriculum), що, крім знанневої складової, включає досвід, отриманий учнями, як результат процесу навчання, та досвід, що свідомо чи несвідомо додає школа і вчителі у процесі трансляції курикулуму [14, с. 4].

На важливості соціального контексту шкільного курикулуму окремо наголошує американський компаративіст К. Корнблет, яка вважає, що курикулум – це те, що справді відбувається у класній кімнаті, тобто «безперервний соціальний процес взаємодії учнів, учителів, знань і середовища, ... формування субкультур, розвиток особистості та колективної автономії і можлива критика існуючих норм та інститутів» [15, с. 50].

Для проведення міжнародних порівняльних досліджень шкільної освіти ОЕСР пропонує вживати термін «національний курикулум» (national curriculum), яким називають документ, що містить опис загальних цілей, завдань і якості та/або змісту національної шкільної системи. Цей документ може мати форму стандартів (цілі та критерії успішності на певних освітніх рівнях і з конкретних навчальних предметних галузей) без фактичного розподілу часу або назв дисциплін або розкладу (кількість навчальних періодів із кожного предмета і в кожному класі за програмою). Курикулум також може визначати міру шкільної автономії у прийнятті рішень щодо змін у змісті навчальних програм і остаточного розподілу навчального часу [4, с. 55].

Зберігаючи загальні риси, курикулум початкової освіти має особливості, пов'язані із специфікою організації навчання на рівні МСКО 1.

Британській дослідник Д. Хайес (Denis Hayes) в «Енциклопедії початкової освіти» (Encyclopedia of Primary Education, 2009) пише, що у 1904 р. у «Пропозиціях для кодексу вчителів» (Suggestions for Teachers

Code) зазначається, що курикулум початкової школи включає англійську мову (зокрема формування швидкого і розбірливого почерку), арифметику (зокрема практичні вимірювання), малювання (з об'єктів, з пам'яті, пензлем), географію, історію, музику, гігієну і фізичну підготовку, моральне виховання. У 1931 р. Консультативна рада Хедоу (the Hadow Consultative Committee) запропонувала будувати початковий курикулум у форматі діяльності й досвіду, а не фактів для вивчення. У 1985 р. Шкільний інспекторат Ії Величності визначив шкільний курикулум як комплекс заходів, розроблених або заохочуваних у рамках певної організаційної структури з метою інтелектуального, особистого, соціального і фізичного розвитку своїх учнів [16, с. 82].

Ця ідея була розвинута М. Сілкомом (Peter Silcock) і П. Брундреттом (Mark Brundrett) у праці «Досягнення компетентності, успіху і досконалості у викладанні» (Achieving Competence, Success and Excellence in Teaching, 2002): «курикулум має бути спрямованим на духовний, моральний, соціальний і культурний розвиток і підготовку всіх учнів до реалізації можливостей, виконання обов'язків і використання досвіду життя» [17, с. 19].

За визначенням ірландських педагогів, курикулум початкової школи є відображенням соціально-економічних прагнень і культурних ідеалів суспільства, втіленням новітніх досліджень та ідей у теорію і практику сучасної початкової освіти Ірландії. Початкова освіта розглядається як досвід, який є невід'ємною частиною життя дитини і важливим компонентом континууму безперервної освіти [18, с. 75].

Спираючись на натуралістичну модель Д. Уолкера, за якою курикулум складається із змісту, цілей та організації навчання, голландський експерт Я. ван ден Аккер деталізує компоненти, які, на його думку можуть бути спільною рамкою для ефективного дизайну шкільного курикулуму:

- обґрунтування (rationale) (чому учні вчаться?);
  - цілі та завдання (яких цілей учні повинні досягти?);
  - зміст (що учні вивчають?);
  - навчальна діяльність (як учні навчаються?);
  - функції вчителя (як учитель сприяє навчанню?);
  - навчальні матеріали і ресурси (за допомогою чого учні навчаються?);
  - групування (з ким учні навчаються?);
  - розміщення (де учні навчаються?);
  - час (коли учні навчаються?);
  - оцінювання (як просувається навчання?)
- [19, с. 4].

А. Бліт (Alan Blyth), дослідник історії та соціології британської початкової освіти, виокремлює три традиційні для Англії типи початкової освіти – підготовчий, елементарний та розвивальний – і відповідні курикулуми [20].

Пізніше концепцію розвивального курикулуму початкової школи обґрунтували дидакти Г. Бленкін і А.В. Келлі у праці «Початкова освіта: розвивальний курикулум» (Early childhood education: a developmental curriculum, 1996), наголошуючи на необхідності планувати початковий курикулум з урахуванням зв'язку між знаннями, які учні відкривають для себе природним шляхом, і знаннями, які школярі отримують у процесі вивчення окремих предметів, а також відповідною розвивальною навчальною діяльністю [21].

Німецький науковець У. Хамейер (Uwe Hameyer) презентує ідею дослідницького курикулуму (inquiry curriculum) як інноваційного напрямку у розвитку сучасної початкової освіти. На його думку, трансформація дослідницького навчання (inquiry learning) в дослідницько-базований курикулум (inquiry-based curriculum) стимулюватиме модернізацію традиційного курикулуму (core curriculum) і формування дослідницької шкільної культури, а також матиме позитивний вплив на майбутнє усієї шкільної освіти [19, с. 29–30].

Важливим для визначення тенденцій розвитку курикулуму сучасної початкової освіти стало компаративне дослідження, виконане командою Дж.В. Меєра (John W. Meyer) у Стенфордському університеті (США). Аналіз курикулярних категорій і термінів, що вживаються у початковій освіті в понад 70 країнах світу, починаючи з 1920 р., замість різноманітності продемонстрував значну однорідність початкових курикулумів, що виглядають як стандартизована версія соціально-освітнього прогресу. В результаті у теорії курикулуму початкової освіти з'являється концепт «всесвітнього курикулуму» (world curriculum), який характеризується уніфікованим змістом: одна або декілька національних мов, математика, предмети наукового і соціального циклів, естетичне та фізичне виховання [5, с. 15].

У колективній статті «Знання для широких мас: світові моделі та національні курикулуми, 1920–1986» (Knowledge for the Masses: World Models and National Curricula, 1920–1986) А. Бенаво (Aaron Benavot), Й.-К. Ча (Yun-Kyung Cha), Д. Каменс (David Kamens), Дж. Меєр і С.-Й. Вонг (Suk-Ying Wong) висувують ідею про глобальний характер курикулуму на етапі початкової школи, де національні або місцеві особливості розвитку як суспільства, так і системи освіти є менш впливовими у порівнянні з глобальною культурою [22, с. 86].

Британські дослідники К. Ашкрофт (Kate Ashcroft) і Д. Паласіо (David Palacio) пропонують ураховувати в курикулумі початкової освіти такі складові: базовий (basic) курикулум, що включає предмети ядра, базові дисципліни, релігійну освіту, міжпредметні теми і компетентності, та повний (whole) курикулум, що охоплює весь навчальний процес початкової школи [23, с. 7].

Доповідь експертів з перегляду національного курикулуму «Рамка національного курикулуму» (The Framework for the National Curriculum, 2011) презентує сучасний підхід до структурування шкільного курикулуму (school curriculum) початкової та середньої освіти (див. рис. 1) [24, с. 18]:

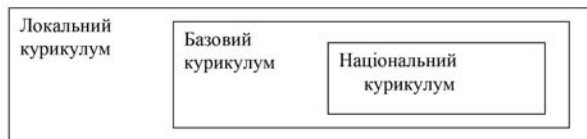

Рис. 1. Структура шкільного курикулуму

У такому форматі шкільний курикулум є сукупністю національного, базового і локального курикулумів. Крім того, шкільний курикулум розглядається експертами як програма досвіду, що охоплює всі види діяльності, в яких учні беруть участь, перебуваючи в школі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за своїм характером курикулум початкової освіти є динамічним явищем. Він охоплює навчальні програми дисциплін, рекомендації для вчителів щодо формату навчання та оцінювання навчальних досягнень учнів на певному освітньому етапі, визначає знання, практичні, ціннісні, особистісні характеристики, якими повинні оволодіти молодші школярі. Перспективним є дослідження національних курикулумів початкової освіти в країнах ЄС щодо впровадження компетентнісного підходу й освітніх стандартів на рівні МСКО 1.

ЛІТЕРАТУРА:

1. International Standard Classification of Education. – ISCED 1997. – Paris : UNESCO, 1997. – 41 p.
2. IBE Glossary of Curriculum Terminology. – Geneva : UNESCO International Bureau of Education, 2013. – 65 p.
3. Revision of the International Standard Classification of Education (ISCED). – Paris : UNESCO Institute of Statistics, 2011. – 87 p.
4. OECD. Handbook for Internationally Comparative Education Statistics : Concepts, Standards, Definitions and Classifications. – Paris : OECD Publishing, 2004. – 271 p.
5. Ross A. Curriculum: Construction and Critique / Alistair Ross. – London : Falmer Press, 2000. – 187 p.
6. Hamilton D. Subjects, Not Subjects: Curriculum Pathways, Pedagogies and Practices in the United

Kingdom / David Hamilton, Gaby Weiner // Paper presented at the Internationalization of Curriculum Studies Conference (Baton Rouge, LA, April 27–30, 2000). – LA, 2000. – 17 p.

7. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.) : [монографія] / О.І. Локшина. – К. : Богданова А.М., 2009. – 404 с.
8. Kerr J.F. Changing the curriculum / edited by John Fairhurst Kerr. – London : University of London Press, 1968. – 112 p.
9. Stenhouse L. An Introduction to Curriculum Research and Development / Lawrence Stenhouse. – London : Heineman, 1975. – 248 p.
10. Grundy Sh. Curriculum : product or praxis? / Shirley Grundy. – London – New York : Falmer Press, 1987. – 209 p.
11. Smith M. Curriculum theory and practice / Mark Smith // The Encyclopaedia of Informal Education. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.infed.org/biblio/b-curric.htm.
12. Gauthier R.-F. The Content of Secondary Education around the World: Present Position and Strategic Choices / Roger-Francois Gauthier. – Paris : UNESCO Publishing, 2006. – 140 p.
13. Браславски С. Курикулум / Сесилия Браславски. – Париж : Международное бюро образования, 2003. – 5 с.
14. Kelly A.V. Curriculum: Theory and Practice / Albert Victor Kelly. – London : Sage Publications, Incorporated, 2004. – 269 p.
15. Cornbleth C. Curriculum in Context / Catherine Cornbleth. – Basingstoke : Falmer Press, 1990. – 218 p.
16. Hayes D. Encyclopedia of Primary Education / Denis Hayes. – London : Routledge, 2009. – 467 p.
17. Silcock P. Achieving Competence, Success and Excellence in Teaching / Peter Silcock, Mark Brundrett. – London : Routledge, 2002. – 183 p.
18. NCCA (National Council for Curriculum and Assessment). Primary School Curriculum Introduction. – Dublin : Government Publications, 1999. – 80 p.
19. Akker J van den. Curriculum Landscapes and Trends / Jan van den Akker, Wilmad Kuiper, Uwe Hameyer. – Springer Science & Business Media, 2013. – 258 p.
20. Blyth W. A. L. English Primary Education: A Sociological Description. Part II: Background / William Alan Lansdell Blyth. – London : Routledge, 2003. – 168 p.
21. Blenkin G.M. Early childhood education: a developmental curriculum / Geva M. Blenkin, Albert Victor Kelly. – London : SAGE Publication Company, 1996. – 290 p.
22. Benavot A. Knowledge for the Masses: World Models and National Curricula, 1920–1986 / Aaron Benavot, Yun-Kyung Cha, David Kamens, John W. Meyer and Suk-Ying Wong // American Sociological Review. – 1991. – Vol. 56. – No. 1. – P. 85–100.
23. Ashcroft K. Implementing the Primary Curriculum: A Teacher's Guide / Kate Ashcroft, David Palacio. – London : Falmer Press, 1997. – 264 p.
24. DfE. The Framework for the National Curriculum. A Report by Expert Panel for the National Curriculum Review. – London : Department for Education, 2011. – 76 p.